

Idrottens akademisering

Hur akademisk kunskap produceras, förmedlas och efterfrågas på idrottens fält

JOAKIM ÅKESSON
MALMÖ HÖGSKOLA

Inledning och problemformulering

Det är svårt att tänka sig, men för 40 år sedan var det ingen som tittade på Premier League framför sin högupplösta platt-TV, iklädd sitt favoritlags matchtröja, samtidigt avnjutande en pizza-slize från den lokala pizzerian. Premier League varken existerade eller visades, det fanns inga HD-TV-apparater, det gick inte att köpa engelska matchtröjor i Sverige, varken ”på stan” eller ”över nätet”, och pizzan hade inte hittat in i folkhemmet.

I Sverige för 40 år sedan, 1969, var merparten av befolkningens sysselsättning kopplad till tillverkningsindustrin. Mannens karriär var fortfarande viktigare än kvinnans. Landets invandring bestod till största delen av arbetskraftsinvandring. Få svenskar reste utanför norra Europa. Tillgången till kommersiella produkter från jordens alla hörn var begränsad. Datorn som vi känner den var knappt uppfunnen och idén om Internet låg många innovationssteg bort. Landets andra TV-kanal startade 1969.

Vid denna tid var antalet heltidsprofessionella idrottsutövare i landet få. Det fanns inga IdrottsAB. Få idrottsklubbar drevs av en professionell, strategiskt planerande, styrelse och administration. Det fanns inga multiarenor eller kommersiella gymkedjor. Elitidrott, annat än sådan som hade betydelse för den nationella samhörigheten, visades inte på TV. Vid denna tid fanns det inte heller någon idrottsforskning att tala om i Sverige. Det fanns inga idrottsprofessorer. Det fanns inga akademiska idrottsutbild-

ningar bortsett från idrottslärarutbildningarna. Det fanns inga arbetsgivare som efterlyste akademiskt förvärvat idrottsspecifik kompetens. Så sent som 1969 var det till och med så att kvinnor helst inte skulle spela fotboll och gjorde de det inför en manlig publik fanns det risk att de blev utskrattade. Det har onekligen hänt mycket på 40 år.

En lördag såg jag fem matcher i rad mellan 14:00 och 24:00 från högsta ligorna i England, Italien, Spanien och Sverige på den 40” stora HD-TV:n. Mellan matcherna bytte jag matchtröjor... först bars Liverpooltröjan som inhandlats över nätet, den byttes sedan till MFF-tröjan som inhandlats i MFF-shopen vid ett matchbesök, därefter åkte Intertröjan på som också den inhandlats över nätet, och slutligen drogs Barcelonatröjan på som införskaffats i deras enorma shop vid ett semesterbesök i staden. (Jag såg inte ens någon match – shopen i sig var ett sightseeingmål.) Även om jag nöjde mig med att förtära en pizza i samband med fotbollsorgien hade det gått att beställa take-away-mat med associationer till vart och ett av de olika länderna till varje match: Pizza till den italienska matchen, tapas till den spanska, pubmat till den engelska och köttbullar till den svenska. Under matcherna satt jag också med en lap-top i knäet och ”live-bettade” på de olika matcherna hos bookmakers som Svenska spel, Ladbrookes och Unibet. Dessutom chattade jag med andra supportrar till de olika lagen via olika supporterforum.

Till detta ska läggas att jag, med en bakgrund i en idrottsvetenskaplig utbildning, anlade teoretiska perspektiv på mycket av det som visades. Det fick mig att reflektera över en rad frågor, typ: hur bra det var för jämställdhetskampen att en kvinna var huvudankaret i studion för Spanska ligan; hur kommentatorerna kategoriserade Zlatans beteende i förhållande till hans svenska, respektive hans invandrarbakgrund: om Liverpool eventuella arenasatsning skulle vara ekonomiskt hållbar, samt vilka eventuella sportsliga konsekvenser den skulle få; hur det juridiskt sett är möjligt att sparka en tränare under kontrakt efter två misslyckade matcher; om det fanns skillnader mellan supporterkulturerna i norra, respektive södra Italien och om sådana eventuella skillnader hade sin grund i olikartade sociala förhållanden; vad Guardiola gjorde så annorlunda, jämfört med hans företrädare Rijkaard, som fått laget att fungera som en välstämd orgel istället för en taskigt stämd ukulele; och hur det är möjligt för en klubb med så mycket supporterstöd och så mycket pengar på banken som Malmö FF att inte göra bättre ifrån sig i en liga som allsvenskan.

I Sverige av idag är merparten av Sveriges befolkning sysselsatta med tjänsteproduktion. Produktionen och konsumtionen av tjänster har stor betydelse för den svenska ekonomin välmående. Produktionen av underhållning är en betydelsefull del av denna tjänsteproduktion. Idrottsunderhållning är en betydande del av underhållningsindustrin. Kvinnor och mäns lika möjligheter till karriärer är idag en dominerande idé, i alla fall ideologiskt sett. Invandringen dominerar av flyktinginvandring. Svenskar reser idag till Thailand, New York, Västindien och Sydamerika på semester. Kommersiella produkter från alla världens hörn kan idag köpas såväl "på stan" som "över nätet". Det finns en dator i varje hem och behärskar man inte Internet hamnar man snabbt i bakvattnet. Parallellt med dator- och Internet-utvecklingen utvecklas telekommunikationen och där till hörande tjänster i rask takt.

Professionaliseringen av idrotten har också tagit flera steg framåt. Idag finns det en hel del heltidsproffs i de högsta, kommersiellt gångbara ligorna (främst fotboll och ishockey), rekryterade såväl nationellt som internationellt. Ett antal klubbar i de högsta ligorna har bolagiserats (helt eller delvis). Allt fler klubbar är noga med

att se över kompetenssammansättning och kompetensnivå när de värvar ledamöter och personal till styrelse och administration. Var eller varannan stad har byggt eller planerar någon form av multiarena och kommersiella gymkedjor som SATS, Nautilus och 24h-Fitness breder ut sig över hela landet. Elitidrott av alla de slag kablats ut över det digitala TV-nätet som aldrig förr. Idrottsforskningen i landet har också tagit flera kvantumsteg framåt, med det första under 70-talet då *Idrottens forskningsråd* initierades och de första idrottsprofessorerna tillsattes. Idag har det producerats närmare hundra avhandlingar med idrottsfokus i landet. Det har också uppstått ett antal akademiska idrottsutbildningar vid landets olika högskolor och universitet. Bortsett från idrottslärarytbildningarna har antalet akademiska utbildningar med tydligt idrottsfokus ökat från två stycken 1998 till cirka femton stycken idag. Dessutom har idrottens arbetsgivare från samtliga samhällssektorer börjat få upp ögonen för de studenter som utexamineras vid de olika akademiska idrottsutbildningarna, och den kompetens de bär med sig. Idag är det inte heller någon som tycker det är konstigt, eller skrattar åt, att kvinnor spelar fotboll. Det har som sagt hänt mycket sedan 1969.

Processer som kommersialisering, professionalisering och akademisering, samt dess förhållande till en framväxande arbetsmarknad på idrottens fält är utgångspunkter för projektet.

Framförallt riktas intresset mot *kunskapen* inom idrotten. Närmare bestämt den kunskap som frambringas ur idrottsforskningen, förmedlad via akademiska idrottsutbildningar och efterfrågad av potentiella arbetsgivare (i Sverige). Intresset riktas mot frågor som: hur denna kunskap påverkas och påverkas av processer som professionalisering och akademisering; hur de sociala förhållanden (kontexter) ser ut inom vilka den akademiska kunskapen frambringas och förmedlas; samt hur kunskapens konstitution påverkas av de sociala förutsättningarna. Ambitionen är alltså att studera hur kunskap skapas, vem som skapar den, för vem den skapas, under vilka förhållanden den skapas, hur den förmedlas, av vem den förmedlas, till vem den förmedlas, vilken betydelse den får, hur den efterfrågas och så vidare.

Syfte

Kortfattat och precist uttryckt kan

syftet med avhandlingsprojektet formuleras på följande vis. Syftet med avhandlingsprojektet är att analysera

- hur *akademisk idrottskunskap produceras* genom akademisk *idrottsforskning* i Sverige,
- hur den *förmedlas* via akademiska *idrottsutbildningar* vid svenska högskolor och universitet, samt
- hur den *efterfrågas* av potentiella *arbetsgivare* till dem som genomgår de akademiska idrottsutbildningarna.

Bakgrund till intresset

Innan en beskrivning av avhandlingsprojektets forskningsdesign följer här en redogörelse av hur intresset för problemområdet uppstod och utvecklade sig.

Jag tillhörde den första årskullen som läste det tre-åriga idrottsvetenskapliga programmet vid Malmö högskola 2002-2005. Under utbildningens gång utvecklades en allt större oro bland oss studenter över vad som skulle hända efter utbildningen desto närmare examen vi kom. En sådan oro är förmodligen naturlig oavsett vilken utbildning man går, men antagligen är den något högre bland studenter på nya utbildningar som Idrottsvetenskap. Frågor som dök upp och blev påtagligare ju närmare examen kom var: Vad händer efter utbildningen? Finns det arbete, och i så fall var? Vem är våra potentiella arbetsgivare? Vad kan de tänkas efterfråga när de letar efter ny arbetskraft?

Det löste sig ganska bra då ett erbjudande om projektanställning vid institutionen dök upp redan innan examen – men frågorna fanns kvar även fortsättningsvis. Efter ett en tid involverades jag i ett pilotprojekt. Första instinkten var att genomföra en enkätstudie på bland studenterna som utexaminerats från programmet i syfte att ta reda på om de hade fått jobb, i så fall var, och varför?

Sagt och gjort. Pilotstudien föll ganska väl ut, svarsfrekvensen blev bra och forskningsfrågorna kunde besvaras. Det var bara ett problem – var det rätt frågor som hade ställts? Vem som får jobb, var, och varför, är relevanta frågor - om utgångspunkten är att akademiska idrottsutbildningar ska tillgodose en arbetsmarkands arbetskraftsbehov. Men hur relevanta är de om syftet med utbildningarna är *att professionalisera och akademisera ett fält(som idrottens)?*

Våren 2007 uppstod möjligheten

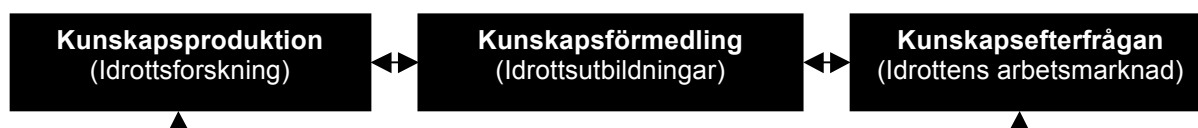

Illustration 1

att genomgå en forskarutbildning och därmed även möjligheten att fortsätta studera förhållandet mellan akademiska idrottsutbildningar och den arbetsmarknad de hade som mål. Men med det breddade perspektivet, som frågan om utbildningarnas roll som arbetskraftsleverantörer och/eller en utvecklande kraft, blev andra frågor nu intressantare, typ: hur den kunskap som produceras inom idrottsforskningen, förmedlas via idrottsutbildningarna och efterfrågas på arbetsmarknaden samspekar. Genom det breddade perspektivet förflyttades fokus från att studera hur utbildningar fungerar när det gäller att tillgodose en arbetsmarkands arbetskraftsbehov, till att studera *hur utbildningarna fungerar när det gäller att påverka arbetsmarkandens behov genom en professionalisering och akademisering av idrottsfältet.*

Forskningsdesign

Avhandlingsprojektet är indelat i tre huvudsakliga delstudier.

Delstudie 1 "Kunskapsproduktion"

I den första delstudien (som är mer eller mindre slutförd) riktas blicken mot idrottsforskningen i Sverige. Det vill säga produktionen av idrottsrelaterad kunskap i Sverige. Här studeras hur idrottsforskningen (framförallt den samhällsvetenskapligt orienterade) utvecklats de senaste 40 åren, sedan 1969. I denna delstudie söks svar på frågor som:

- Hur och varför har forskningen initierats?
- Vem bedriver forskningen?
- Inom vilka ämnesdiscipliner bedrivs forskningen?
- I vilket sammanhang bedrivs forskningen (geografiskt, socialt, strukturellt, organisatoriskt och ämnesmässigt)?
- Vad intresserar man sig för sig för?
- Hur ser förhållandena ut mellan individer, organisationer, strukturer och ämnesdiscipliner när det gäller idrottsforskning?

Delstudie 2 "Kunskapsförmedling"

I den andra delstudien (som också

den är långt kommen) riktas blicken mot akademiska idrottsutbildningar i Sverige (bortsett från idrottsläroverutbildningarna). Denna studie handlar alltså om förmedlingen av idrottsrelaterad kunskap vid akademiska institutioner. Här studeras hur förmedlingen av kunskap, vid svenska universitet och högskolor, utvecklats de senaste årtiondena. Särskilt fokus sätts här på åren 1998-2008 då den verkliga expansionen har ägt rum. I denna delstudie söks svar på frågor som:

- Hur och varför har utbildningarna inrättats?
- Vem bedriver utbildningarna?
- Vilka ämnesdiscipliner har varit mer och mindre framträdande i utbildningarna?
- I vilket sammanhang bedrivs utbildningarna (geografiskt, socialt, strukturellt, organisatoriskt och ämnesmässigt)?
- Vilken kunskap förmedlas genom utbildningarna?
- Hur förhåller sig de olika utbildningarna till varandra när det gäller vilken kunskap som förmedlas?

Inom ramarna för avhandlingsprojektet, som inleddes våren 2007, ska en licentiatuppsats avläggas under hösten 2009. Denna uppsats kommer att omfatta stora delar av avhandlingsprojektets två första delstudier.

Delstudie 3 "Kunskapsefterfrågan"

Under den tredje delstudien kommer fokus att förflyttas till de tilltänkta arbetsgivarna för dem som läser eller läst akademiska idrottsutbildningar. Här studeras hur efterfrågan, när det gäller idrottsrelaterad kunskap, ser ut bland idrottens arbetsgivare. Denna studie kan alltså sägas utgöra en studie av efterfrågan av kunskap på idrottens arbetsmarknad. Här söks svar på frågor som:

- Vem är idrottens arbetsgivare?
- I vilka sammanhang befinner sig idrottens arbetsgivare?
- Vilken kunskap efterfrågar de?
- Hur förhåller sig olika arbetsgivares kunskapsefterfrågan till varandra?

När de tre delstudierna är genomförda kommer de att sammanföras i en slutgiltig analys där *kunskapsproduktion, kunskapsförmedling* och *kunskapsefterfrågan* jämförs med varandra. Genom denna analys söks svar på frågor som:

- Hur förhåller sig produktionen, förmedlingen och efterfrågan av kunskap till varandra?
- Vilka likheter och skillnader finns det mellan kunskapen som produceras, förmedlas och efterfrågas när det gäller innehåll (kvalitet) och omfattning (kvantitet)?
- Vilka möjligheter finns det att påverka och förändra hur de olika kunskapsmassorna kommunicerar med varandra?

Avhandlingsprojektet i sin helhet kan illustreras genom modell enligt Illustration 1.

Metod

De metodologiska tillvägagångssätten är olikartade i de olika delstudierna. I de två första delstudierna är dokumentanalyser den huvudsakliga metoden. En del dokument har analyserats genom en ingående läsning av dess innehåll (kvalitativa dokumentanalyser), andra har hanterats kvantitativt genom kategorisering av innehållet och analyser genom att mätningar och beräkningar av hur olika kategorier förhåller sig till varandra.

Inom ramarna för de två första delstudierna har ett fåtal intervjuer genomförts i syfte att fylla i de hålrum som dokumenten lämnar efter sig. Intervjuer kommer dock att utgöra den huvudsakliga datainsamlingsmetoden i den tredje delstudien. Empirin som samlas in genom intervjuer i den tredje delstudien kommer huvudsakligen att behandlas och analyseras kvalitativt.

Ett fåtal observationer kommer också att genomföras inom ramarna för avhandlingsprojektet. Två av dem är redan genomförda inom ramarna för den första delstudien och fler kan komma att bli aktuella. I avsnittet nedan följer en genomgång av den empiri som ligger till grund för de olika delstudierna.

När det gäller att analysera empirin i syfte att besvara de vägledande

frågeställningarna hämtas inspiration bland annat från diskursanalytiskt håll, så som den formulerats av Laclau och Mouffe, respektive Fairclough.¹

Men det bör tilläggas att teori och metod går hand i hand i avhandlingsprojektet, och att Berger och Luckmanns kunskapssociologiska teorier,² som är den teoretiska utgångspunkten, lägger ett antal metodologiska riktlinjer på plats från början. Med andra ord har ett antal metodologiska vägval, till följd av teoriernas utformning, framstått som relativt naturliga att göra. Man kan säga att teorierna mer eller mindre viskat vilken data som borde samlas in, hur den borde samlas in, hur den borde bearbetas, samt hur den borde analyseras. Därmed inte sagt att teorierna har kommit att styra analysen i meningen att den mekaniskt producerat resultaten, nej, men den har bistått med mycket av de metodologiska procedurerna.

Empiri

Här följer en översikt över den huvudsakliga empiri som ligger (eller kommer att ligga) till grund för de olika delstudierna.

Delstudie 1 – kunskapsproduktion

I den första delstudien analyseras dels de samhällsvetenskapligt inriktade *doktorsavhandlingar* som skrivits i Sverige, vilka har ett klart och tydligt idrottsfokus (-2008). Dels analyseras samtliga *artiklar* som publicerats i Svensk idrottsforskning (1992-2008), SVEBI:s årsbok (1987-2008), samt *Idrott, historia och samhälle* (1981-2008). Vidare analyseras samtliga *rapporter* i *Forskningsrapporter* från CIF (1975-2008). Dessutom analyseras styrelseprotokollen från CIF:s årsmöte (ca 1971-2008). Därutöver analyseras observationer som genomförts vid SVEBI:s årliga konferens 2008 och CIF:s 20 års jubileum 2008, samt intervjuer genomförda med profiler inom idrottsforskningen, så som Lars-Magnus Engström (landets första idrotts professor), Artur Forsberg (mångårig föreståndare för CIF) och Jan Lindroth (landets första idrottshistoriska professor). Dessa tre intervjuer är genomförda och förhoppningen är att ytterligare några kan genomföras under året.

Delstudie 2 – kunskapsförmedling

Den andra delstudien består främst av analyser av antagningstatistik till akademiska idrottsutbildningar (1998-2008), samt utbildningsplaner

och kursplaner för dessa akademiska utbildningar. Till detta kommer analyser av internetbaserade dokument som rör utbildningarna. Förhoppningen är också att det ska finnas utrymme till att genomföra kvalitativa intervjuer med företrädare för utbildningar – i syfte att fylla ut de hålrum som dokumenten lämnar efter sig.

Delstudie 3 - Kunskaps efterfrågan

Avhandlingsprojektets tredje delstudie kommer främst att bestå av kvalitativa intervjuer med arbetsgivare på "idrottens arbetsmarknad". Intervjuerna kommer att äga rum med personer som företräder organisationer som anställer eller kan tänkas anställa personer som läst akademiska idrottsutbildningar. Här kommer ett antal särskilt intressanta organisationer att väljas ut (strategiskt urval). Organisationerna kommer att utgöra fallen i den fallstudie som den tredje delstudien innebär. För att indetifiera vilka organisationer som är de intressanta kommer empiri i form av tillgänglig arbetsmarknadsstatistik (när det gäller idrottsrelaterade yrken) att samlas in och analyseras.

Teori

Vetenskapliga teorier kan användas på olika sätt. De kan ange vilka problem som kan vara intressant att fokusera. De kan ange riktlinjer för vilken empiri som är relevant i förhållande till syfte och frågeställningar. De kan ange vilken datainsamlingsmetod som ter sig lämpligast. De kan vara behjälpliga vid tolkningen av empirin. Och de kan genereras av forskningen, det vill säga vara ett resultat av den forskning som bedrivs.

I detta avhandlingsprojekt används ett och samma teoretiska ramverk på olika sätt. Det handlar om Berger och Luckmanns kunskapssociologi.³ Det teoretiska ramverket har varit närvarande alltsedan intresset för problemområdet uppstod.

Till viss del var det kunskapssociologin, så som de framför den, som styrde uppmärksamheten mot problemområdet i avhandlingsprojektet. Men teorin har också fungerat som vägledning i fråga om metodologiska överväganden och procedurer. Och inte minst fungerar teorin här också som analytiskt redskap, den hjälper till med att fokusera och tolka empirin.

Här följer en kort redogörelse för några av Berger och Luckmanns mest grundläggande kunskapssociologiska idéer, samt motiveringar till hur de hjälpt till att finna fokus i det aktuella

problemområdet.

För att vara effektiv i denna framställning har några av teoretikernas huvudsakliga utgångspunkter destillerats ner i ett antal teoretiska satser

Som läsare ska av dessa satser bör man dock vara medveten om dessa förenklingar är gjorda i syfte att användas i detta specifika avhandlingsprojekt. Därför är det inte säkert att Berger och Luckmann skulle känna igen sig i förenklingarna, eller att de är vidare användbara i andra sammanhang än just detta. Detta är inte Berger och Luckmanns teorier, utan en version av deras teorier, konstruerad inom ramarna för detta avhandlingsprojekt, med den tilltänkta tillämpningen inom detsamma.

Tes:

1. Människans kunskap är en social produkt
2. Samhällets kunskap är en social produkt
3. Människans kunskap är en produkt av samhällets kunskap
4. Samhällets kunskap och är en produkt av människans kunskap
5. Människans och samhällets kunskap byggs upp och påverkar varandra ömsesidigt genom social interaktion
6. Människans och samhällets kunskap har ett dialektiskt förhållande till varandra
7. Kunskap har såväl subjektiv som objektiv existens

Det var alltså med dessa satser som jag närmade mig problemområdet *idrottens akademiska kunskap*, och utifrån dessa ställdes en rad frågor upp – de frågor som sedermera kom att utgöra de vägledande frågeställningarna i de olika delstudierna. Som exempel kan nämnas att satsen *människans kunskap är en social produkt* ledde till att reflektioner över hur de sammanhang såg ut där kunskapen skapades, inte minst i fråga om vilka individerna var som skapade den och vilken bakgrund de hade, samt inom vilka institutionella ramar de verkade. Ett annat exempel är att satsen *människans kunskap är en produkt av samhällets kunskap* ledde till reflektioner över frågan om hur den kunskapsmassa ser ut som studenterna bemöts av och impregneras med när de genomgår akademiska idrottsutbildningar vid utbildningsinstitutioner som högskolor och universitet. Ett tredje exempel är att satsen *människans och samhällets kunskap byggs upp och påverkar*

varandra ömsesidigt genom social interaktion ledde till reflektioner över hur arbetsgivarnas efterfrågan på kunskap förhåller sig till den kunskap som produceras inom idrottsforskningen och den kunskap som förmedlas via de akademiska idrottsutbildningarna.

Detta var alltså ett försök att visa hur Berger och Luckmanns teorier hjälpt till att ringa in ett problemområde, samt att finna och formulera de frågor som sedan har ställts och ska ställas till det empiriska materialet. Men, glöm alltså inte bort, att teorin även har varit och kommer att vara behjälplig vid datainsamling och analytisk tolkning.

Efterskrift:

Vädjan till läsarna av Svensk idrottsforskning

Om det är någon som läser denna artikel som sitter inne med kunskap om studier som finns gjorda på detta område sedan tidigare (särskilt sådana som inte nått ut på biblioteken och in i de större artikeldatabaserna på nätet) får väldigt gärna hör av sig till mig med tips om dessa. Mailadressen är joakim.akesson@mah.se. Tack för er uppmärksamhet och glöm inte hålla utkik efter min licentiatuppsats i höst!

Referenser

1. Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2001). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. 2. ed. London: Verso; Fairclough, Norman (2003) *Analyzing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. New York: Routledge.
2. Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1967) *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor books.
3. *ibid.*